

فصل چهارم

پیشینه تاریخی و مفاخر استان چهارمحال و بختیاری

درس ۱۰ پیشینه تاریخی و مفاخر استان

آیا می‌دانید استان چهارمحال و بختیاری، مانند دیگر نقاط کشور ما ایران دارای پیشینه غنی تمدنی و فرهنگی است؟ فکر می‌کنید پیشینه تاریخ و تمدن در استان به چه زمانی باز می‌گردد؟ شما در این درس با برخی از جنبه‌ها و آثار تاریخی و فرهنگی و میراث‌های ماندگار استان خود آشنا می‌شوید.

تصویر ۱-۱۰ - موزه باستان‌شناسی شهرکرد

چهارمحال و بختیاری در دوران پیش از تاریخ

بر اساس یافته‌ها و مطالعات باستان‌شناختی سابقه زندگی انسانی در استان به دوران پیش از تاریخ باز می‌گردد. قدیمی‌ترین آثار سکونت به دست آمده در استان به حدود ده هزار سال قبل - دوره نوسنگی - تعلق دارند.

تصویر ۲-۱۰ - آثار دوره پیش از تاریخ استان

با آغاز دوره سنگ و مس و در طول این دوره - پنج تا هفت هزار سال قبل - عملاً انسان‌های ساکن در منطقه وارد دوره کشاورزی گردیده و به تولید مواد غذایی پرداختند. آثار متعددی از دوران پیش از تاریخ در مناطق مختلف استان کشف شده است. از حدود ۵۰۰۰ سال قبل هم زمان با سایر مناطق، دوران آغاز نگارش یا دوران تاریخی در استان شروع می‌شود. کشف سفالینه‌های لب واریخته مربوط به آغاز دوره نگارش در استان، شروع این دوره و ارتباط ساکنان استان با مناطق خوزستان و بین‌النهرین - میان رودان - را تأیید می‌کند.

فعالیت

نام چند اثر باستانی استان چهارمحال و بختیاری بر جای مانده از دوران پیش از تاریخ را بنویسید؟

چهارمحال و بختیاری در دوره تاریخی

چهارمحال و بختیاری در دوران پیش از اسلام: بر اساس یافته‌های باستان‌شناسی با آغاز دوران تاریخی بخش‌های وسیعی از این منطقه مشخصاً در محدوده حکومت ایلام قرار داشته‌اند. نتایج به دست آمده از گمانه‌زنی‌های انجام شده در منطقه بلداجی در شهرستان بروجن و کشف آجر نوشته‌ای به خط ایلامی از تپه باستانی قلعه گلی در شهرستان لردگان نشان می‌دهد که در حدود ۳۵۰۰ سال قبل این منطقه جایگاه ویژه‌ای در حکومت ایلام داشته است.

تصویر ۳-۱- آجر نوشته ایلامی کشف شده در شهرستان لردگان

محوطه‌های باستانی مربوط به هزار سال قبل به این سو نشان می‌دهند که، اندک اندک گروه‌های مهاجر آریایی این منطقه را مانند سایر مناطق ایران به اشغال خود درآورده و بعد از سرنگونی حکومت ایلام به دست آشوری‌ها، هخامنشیان با تأسیس امپراتوری خود وارث تمدن و فرهنگ ایلامی‌ها در منطقه شده‌اند. اگر چه اطلاعات ما از وضعیت استان در دوره هخامنشی محدود است، ولی آثار به دست آمده نشانگر حضور پررنگ هخامنشیان در منطقه چهارمحال و بختیاری است.

تصویر ۴-۱- ظرف سنگی کتیبه دار دوره هخامنشی

هم زمان با حکمرانی دولت‌های هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان، وجود مراتع غنی منطقه را به بیلاق و سکونتگاه تابستانی مهم جوامع کوچ روتبدیل کرده بود که وجود ایل راه‌های باستانی و حجاری نقوش برجسته در کنار این راه‌ها به اهمیت فوق العاده مسیرهای ارتباطی که موجب فراهم شدن زمینه ارتباطات اجتماعی و تجاری بین تمدن‌های جنوب غربی ایران و فلات مرکزی شده است، اشاره دارند.

تصویر ۶-۱۰- بردگوری‌ها (اردل)

تصویر ۵-۱۰- سکه دوره الیمایی

احتمال می‌رود هم زمان با دولت سلوکیان، حکومت محلی «الیمایی» در بخش‌هایی از مناطق غربی منطقه با مرکزیت شهری ایزده تشکیل شده باشد. الیمایی‌ها با استفاده از نبود یک حکومت مرکزی مقتدر پس از سقوط هخامنشیان و نیز شیوه حکومت ملوک الطوائفی اشکانیان، بر قدرت خود افزودند؛ به طوری که نواحی جنوب خوزستان تا خلیج فارس را به اشغال خود در آورده و مستقلاً به ضرب سکه پرداختند. اگر چه با تشکیل دولت ساسانی به قدرت حکمرانان الیمایی پایان داده شد. نفوذ سیاسی - اجتماعی، تمدنی و فرهنگی ساسانیان در استان به قدری زیاد بوده که علاوه بر بقایای جاده‌ها و پل‌ها، تعداد زیادی اشیاء تاریخی از جمله سکه و مهر از این دوره بر جای مانده است. بردگوری‌ها نیز از دیرین آثار سنگی استان در دوران قبل از اسلام می‌باشند که در مناطق مختلف پراکنده‌اند.

تصویر ۹-۱۰- مجسمه بازمانده از دوره ساسانی

تصویر ۸-۱۰- سکه دوره اشکانی

تصویر ۷-۱۰- سکه دوره ساسانی

تحقیق کنید

- ۱- در مورد آثار بر جای مانده از دوره الیمایی در استان گزارشی تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- از موزه باستان‌شناسی استان و یا یکی از موزه‌های شهرستان محل زندگی خود بازدید و گزارشی در این مورد تهیه و در کلاس ارائه نمایید.

استان در دوران اسلامی: اگر چه در مورد گذشته استان به ویژه در قرون اولیه اسلامی اطلاعات زیادی وجود ندارد و نمی‌توان سیر مشخصی برای وقایع و تاریخ منطقه بیان کرد، اما روایات منابع مدون اولیه در دوره اسلامی نشانگر حضور گروه‌های متعدد کوچ رو در منطقه است. آثار سکونت انسان در قرون اولیه اسلامی استان متعدد، پراکنده و کوچک‌اند. به دنبال هجوم اقوام تُرک - غزنوی و سلجوقی - و مغول به منطقه و سپس در دوره حاکمیت اتابکان لر - ۵۵۰ تا ۸۲۷ ه.ق. - کوچ روی و مخصوصاً کوچ‌های طولانی به شیوه بیلاق و قشلاق از رونق زیادی برخوردار شد.

در تعدادی از متون و نوشته‌های این دوره، نام‌های مناطق گندمان، رار (لار) و میزدج به دفعات ذکر شده که نشانگر اهمیت جغرافیایی و تاریخی مناطق نام برده در آن دوران است. بررسی محوطه‌های باستانی، بناهای تاریخی، امامزاده‌ها و اماکن مذهبی مربوط به دوره‌های مختلف اسلامی نشان می‌دهد که تحولات این منطقه از تاریخ سرزمین ایران تأثیر پذیرفته است.

در آثار نویسندگان، سیاحان و جهان‌گردانی چون ناصر خسرو، اصطخری و ابن بطوطه، از مناطق مختلف استان نظیر لردگان با عنوان «لوردغان» و فرخ شهر به صورت «کریوه الرخ» شرحی به میان آمده است. در هر حال مطالعات و بررسی‌ها نشان می‌دهد که از آغاز دوران اسلامی تا قرن سوم هجری این منطقه جزء ایالت جبال محسوب می‌شده است. در سال ۲۳ هجری با فتح نواحی شوشتر و ایزه توسط مسلمانان، کوچ نشینان آن نواحی با اسلام آشنا و به مرور سایر نواحی بختیاری و چهارمحال نیز اسلام را پذیرفتند. از اواخر قرن دوم هجری حکام محلی چهارمحال و بختیاری تابع خلفای عباسی شدند و از قرن سوم هجری به بعد است که عنوان «بلاد اللور» به استان‌های کنونی لرستان، ایلام، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویر احمد و بخش‌هایی از استان‌های فارس و خوزستان اطلاق شد.

تصویر ۱۱-۱۰- مسجد جامع چالستر

تصویر ۱۰-۱۰- سکه دوره اسلامی

استان در دوران / اتابکان لر: از آغاز قرن چهارم هجری با تقسیم منطقه «بلاد اللور» به دو قسمت «لُر کوچک و لُر بزرگ» این عناوین جایگزین عنوان قبلی می گردند و منطقه چهارمحال و بختیاری عنوان «لُر بزرگ» را از این زمان تا اواسط دوره صفویه برای خود حفظ می نماید.

بعد از تشکیل حکومت اتابکان لر در سال ۵۵۰ هـ. ق. و قرار گرفتن منطقه چهارمحال و بختیاری در محدوده این حکومت و همجواری با مرکز حکومت آنها یعنی شهر ایذه، بر اهمیت منطقه افزوده شد. اتابکان لر با ایجاد ثبات و امنیت در منطقه، اقدامات عمرانی متعددی انجام دادند که راه سازی - راه های مالرو - ساخت پل ها، احداث کاروان سراها و مساجد از مهم ترین اقدامات آنان است. دوران اتابکان شاخص ترین دوره اسلامی منطقه است، از همین رو آثار متعددی از این دوره در منطقه چهارمحال و بختیاری شناسایی شده است. از قرن ششم هجری در دوره اتابکان لر «ایالت جبال» به «عراق عجم» تغییر نام داد؛ بنابراین، استان ما در قلمرو این عنوان قرار گرفت. با انقراض حکومت «اتابکان لر» در سال ۸۲۸ هـ. ق. توسط تیموریان این منطقه همچنان اهمیت خود را در وقایع دولت تیموریان حفظ کرد.

تصویر ۱۳-۱۰- مسجد اتابکان شهرکرد

تصویر ۱۲-۱۰- محدوده حکومتی اتابکان لر

استان در دوران صفویه: در دوره صفویه استان چهارمحال و بختیاری به دلیل نزدیکی به شهر اصفهان - پایتخت صفویان - نقش مهم ایلات و عشایر، وجود چراگاه ها و مراتع غنی و سرسبز، مورد توجه پادشاهان صفوی قرار گرفت. اولین بار در دوره صفویه بود که منطقه ای که قبلاً به نام «لُر بزرگ» خوانده می شد کم کم به «بختیاری» معروف گشت. از زمان شاه تهماسب با توجه به تلاش های وی برای انتقال آب کارون به زاینده رود، منطقه مورد توجه بیشتری قرار گرفت.

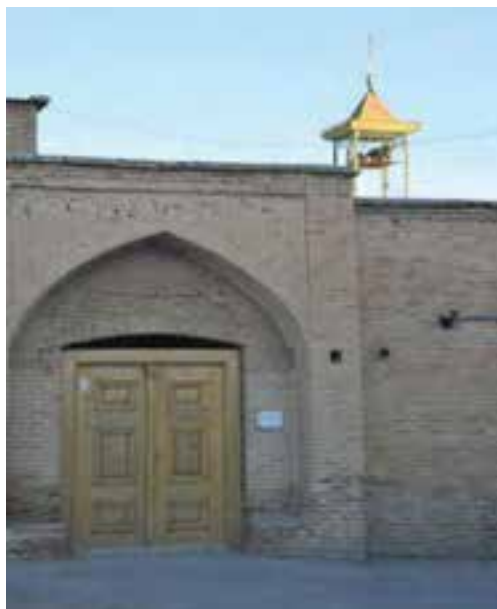
با به قدرت رسیدن «شاه عباس اول» و انتقال پایتخت صفویان از قزوین به اصفهان و پیگیری طرح انتقال آب کوهرنگ به زاینده رود توسط این پادشاه، بر اهمیت این منطقه بیش از پیش افزوده شد و در منابع آن دوره از مناطق مختلف چهارمحال و بختیاری نام برده شده است.

بر اساس مطالعات انجام شده بخشی از نقاط استان در این دوره جزء املاک و متصرفات طوایف کوچ نشین قشقایی بوده است.

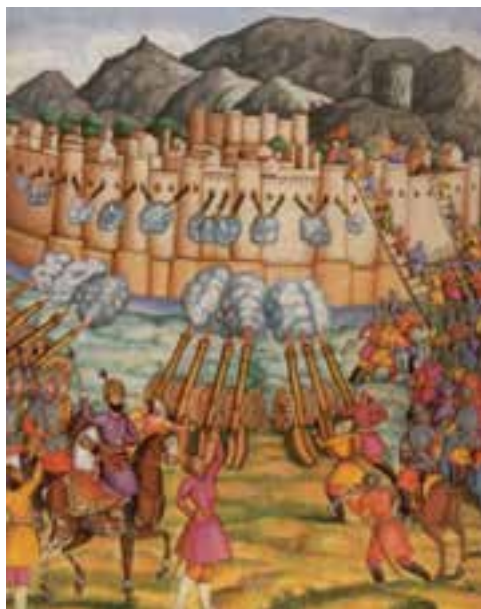
پیشینه تاریخی و مفاخر استان

همچنین در این زمان تعداد قابل توجهی از آرامنه در نقاط خوش آب و هوای چهارمحال اسکان داده می‌شوند. هسته اولیه بسیاری از شهرهای امروزی استان در دوره صفویه شکل گرفته است. در این زمان، مرکز حکومتی و دولتی منطقه در «قهفرخ» - فرخ شهر - قرار داشت. از این دوره آثار و بناهای بسیاری بر جای مانده است.

استان در دوران افشاریه: در دوره افشاریه منطقه چهارمحال و بختیاری به دلیل هم‌جواری با شهر بزرگ اصفهان و برخورداری از شرایط طبیعی خاص و به خصوص دارا بودن چمن‌زارها و چراگاه‌های وسیع و سرسبز، استقرار ایل بزرگ بختیاری و وجود خوانین و سرکردگان قدرتمند که در صدد دستیابی به قدرت بودند، اهمیت بسیاری داشته است.

تصویر ۱۵-۱۰- مسجد جامع شهر کیان

تصویر ۱۴-۱۰- فتح قلعه قندهار در دوره نادر شاه افشار

در این دوره با توجه به بروز شورش‌های مختلف علیه دولت مرکزی در منطقه بختیاری و ماهیت نظامی دولت نادر، منطقه چهارمحال و بختیاری بارها مورد تهاجم و لشکرکشی قوای نادرشاه افشار قرار گرفته است. مشارکت بختیاری‌ها در فتح قلعه قندهار توسط سپاهیان نادر یکی از وقایع مهم و ماندگار این دوران است.

اداره امور «بختیاری» و کار جمع‌آوری مالیات و سربازگیری در دوران افشاریه، توسط حاکمانی که از سوی نادر به این مقام گمارده می‌شدند، صورت می‌گرفت.

نادرشاه اداره امور «چهارمحال» را نیز به یکی از سرداران خویش به نام «محب علی بیگ» واگذار نمود؛ و قریه «شهرک» - شهر کیان - را مقر حکومت وی قرار داد. محب علی بیگ علاوه بر اداره امور منطقه چهارمحال به اقداماتی نظیر جمع‌آوری مالیات، رسیدگی به شکایات، ایجاد امنیت در راه‌های منطقه و انجام اقدامات عمرانی و احداث بناها و ساختمان‌هایی چون حمام و مسجد پرداخت.

استان در دوران زندیه: پس از مرگ نادر شاه افشار سرکردگان خوانین بختیاری هم چون «علی مردان خان چهار لنگ» و «ابوالفتح خان هفت لنگ» رقابت خود را با دیگر مدعیان قدرت در صحنه سیاسی کشور آغاز کردند؛ ولی به دلیل وجود اختلافات داخلی و شرایط خاص کشور موفقیتی به دست نیاوردند و کریمخان از طایفه زند به حکومت رسید.

در این دوران منطقه چهارمحال و بختیاری به دلیل موقعیت ویژه طبیعی و جغرافیایی و نیز حضور خوانین مدعی قدرت، اهمیت بسیار داشته است؛ زیرا این منطقه یا عرصه درگیری‌ها و جنگ‌ها بود و با در مسیر لشکرکشی‌ها قرار داشت. بنابراین، اسامی بسیاری از مناطق استان در متون و منابع تاریخی این دوره ذکر شده است.

کریمخان نیز در ادامه سیاست دولت‌های صفوی و افشار، برای مقابله با شورش‌ها، دست به جابه‌جایی گسترده گروهی از طوایف بختیاری زد. با این حال در این دوره، اقداماتی در زمینه‌های عمران و آبادانی منطقه چهارمحال و نیز در مسیر آموزش امور مذهبی و حمایت از سادات به عمل آمد. هم‌زمان با حکومت زندیه، مرکز حکومتی چهارمحال پس از قتل «محب علی بیک» و با ظهور خاندان با نفوذ «ریاحی»، به قریه «چالستر» منتقل شد.

تصاویر ۱۶-۱۰- خانه آزاده چالستر

فعالیت

آیا می‌دانید از دوران‌های صفویه، افشاریه و زندیه چه آثاری در استان باقی مانده است؟ در این زمینه تحقیق و نتیجه آن را در کلاس ارائه نمایید.

استان در دوران قاجاریه: با تشکیل حکومت قاجاریه، آنان برای حفظ قدرت و موقعیت خود و نیز جلوگیری از شکل‌گیری یک جریان مخالف قدرتمند، سیاست ایجاد تفرقه و اختلاف بین ایلات و قبایل را در پیش گرفتند. در این دوره حکومت منطقه بختیاری، ابتدا در دست خوانین چهار لنگ و پس از سرکوبی شورش «محمد تقی خان» و از زمان پادشاهی ناصرالدین شاه به دست «حسین قلی خان» از خوانین طایفه هفت لنگ افتاد که با تأیید دولت مرکزی او چند سالی با اقتدار حکومت کرد؛ اگرچه مدتی بعد،

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

ترس از قدرت گیری بیش از حد او، موجبات قتلش را فراهم کرد. از آن پس، بر اثر سیاست تفرقه افکنانه قاجارها مبنی بر تقسیم قدرت بین دو خاندان ایل خانی و ایل بیگی، تا مدت ها قدرت مؤثری در بختیاری شکل نگرفت.

در این دوران «محمود خان» حاکم منطقه چهارمحال نیز به دلیل سرپیچی از اوامر حکومتی به قتل رسید و برادرزاده اش «حاج محمد رضا خان» به حکومت منطقه چهارمحال رسید؛ وی شخصی مقتدر و کاردان بود و اقدامات عمرانی بسیاری چون احداث مسجد، حمام، قلعه و... در چالستر و روستاهای اطراف انجام داد. پس از مرگ وی «خان بابا خان» به قدرت رسید که به دلیل بروز اختلافات خانوادگی، خوانین چهارمحال قدرت خود را از دست دادند و مدتی بعد حکومت چهارمحال به «رضا قلی خان ایل بیگی» واگذار گردید.

یکی از وقایع مهم تاریخ استان در دوره قاجاریه، نقش مهم مردم استان در جریان اعاده مشروطیت (مشروطه دوم) و مقابله با استبداد محمدعلی شاهی بود. به دنبال تقاضاهای اعضای کمیته مشروطه خواهان اصفهان و علمای با نفوذی چون «حاج آقا نورالله

تصویر ۱۸-۱۰ مسجد جامع شهرکرد

تصویر ۱۷-۱۰ قلعه ستوده در چالستر

تصویر ۲۰-۱۰ قلعه امیر مفخم در دزک

تصویر ۱۹-۱۰ سنگ نوشته مشروطه در پیر غار ده چشمه

اصفهانی» مجاهدین مشروطه خواه چهارمحال و بختیاری به فرماندهی خوانین با نفوذ بختیاری به ویژه «حاج ابراهیم خان ضرغام السلطنه»، «نجف قلی خان صمصام السلطنه» و «حاج علی قلی خان سردار اسعد دوم»، پس از آزاد سازی اصفهان از دست قوای دولتی، به همراهی نیروهای مشروطه خواه گیلان و آذربایجان، در سال ۱۲۸۷ ه.ش. با شکست قوای محمدعلی شاه تهران را تصرف و به دوران استبداد صغیر پایان دادند.

از این پس خوانین بختیاری، موفق به دستیابی به مقامات و مناصب مهم دولتی و موقعیت‌های مناسب اجتماعی و اقتصادی شدند. حضور کمپانی «لینچ» در منطقه و قرارداد خوانین بختیاری با آنان برای احداث جاده‌ای کاروان رو که خوزستان را به اصفهان متصل می‌کرد؛ و نیز قرارداد انگلیسی‌ها در مورد نفت جنوب با خوانین بختیاری شرایط و موقعیت‌های مناسبی برای آنان فراهم آورد. کاخ قلعه‌های زیادی از این دوره در مناطق مختلف چهارمحال و بختیاری متعلق به خوانین بر جای مانده است.

تصویر ۲۲-۱- بختیاری‌ها و نفت

تصویر ۲۱-۱- قلعه سردار اسعد در جونقان

تحقیق کنید

- ۱- آیا می‌دانید در متن سنگ نوشته‌های مشروطیت در پیر غار ده چشمه - در شهرستان فارس - به چه مسائلی اشاره شده است؟ در این مورد تحقیق و نتیجه آن را در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- از مجموعه تاریخی چالستر و منازل آزاده و ستوده بازدید و گزارشی تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۳- از کاخ موزه‌ها و یا قلعه‌های شهرستان محل سکونت خود بازدید، و گزارشی در این مورد تهیه و در کلاس ارائه نمایید.

استان در دوران پهلوی: با به قدرت رسیدن پهلوی اول و اجرای سیاست تمرکز و تسلط بر ایلات و عشایر و اسکان اجباری و خلع سلاح آنان، مقام‌های ایل خانی و ایل بیگی از میان رفت؛ و امور بختیاری توسط خوانین، کلانتران و مقامات پایین‌تر اداره

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

می‌شد. در واقع رضا شاه، بدون توجه به ساخت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ سه برنامه کلی در رابطه با ایلات پیاده کرد: «اسکان، فروپاشی نظام ایلی و فرهنگ زدایی». این سیاست بر پایه برداشتی کاملاً نادرست از مفاهیمی چون «بیشرفت و مدرنیزه کردن» صورت گرفت و نتیجه‌ای جز ایجاد فاصله میان حکومت و ایلات به دنبال نداشت.

در دوره پهلوی، بختیاری‌ها که تمام منطقه را در دست داشتند، به تدریج نقش سیاسی خود را از دست می‌دهند؛ و تشکیلات سیاسی قبیله‌ای متلاشی می‌گردد؛ و با توجه به امنیت نسبی ایجاد شده و رویدادهایی چون اسکان اجباری عشایر - در دوره پهلوی اول - و انجام اصلاحات ارضی - در دوره پهلوی دوم - کوچ روی کم رونق و یکجانشینی گسترش می‌یابد.

تصویر ۲۳-۱۰ - سقوط نماد نظام شاهنشاهی در شهرکرد - دی ماه ۱۳۵۷

تصویر ۲۴-۱۰ - سقوط نماد نظام شاهنشاهی در بروجرد

در این دوره با تأسیس برخی نهادها و مؤسسات دولتی در «شهرکرد» این محل که از اواسط دوره قاجار اهمیت یافته بود، عملاً به مرکز سیاسی و حکومتی منطقه تبدیل شد.

در زمان حکومت پهلوی دوم، اگر چه دولت سیاست مدارا با عشایر را در پیش گرفت، ولی با لغو عنوان «خان» در نظام سیاسی عشایر، عملاً رأس سلسله مراتب ایلی، قطع و کلاتران و کدخدایان به عنوان عوامل اجرایی دولت برای آرام نگه داشتن منطقه در مقابل افراد ایل قرار گرفتند. در این زمان اعمال فشار و نیز نفوذ و کنترل حکومت مرکزی ادامه یافت و با وجود رشد بسیار محدود در شیوه‌های تولید اقتصادی و نیز ویژگی‌های زندگی اجتماعی، دگرگونی اساسی در میان بختیاری‌ها صورت نپذیرفت و سیر زندگی کوچ روی به همان شیوه سنتی انجام می‌گرفت.

در این دوران برخی از خوانین بختیاری به دربار و مجلس سنا راه یافته و یا نظیر تیمور بختیار و شاپور بختیار، به مقامات مهمی دست یافتند، ولی تغییر مثبتی در وضعیت مردم استان ایجاد نشد.

در هر حال حکومت پهلوی اگر چه با اجرای الگوی توسعه غربی در حوزه اقتصادی و ایجاد طبقه متوسط جدید در حوزه اجتماعی و تضعیف و تخریب فرهنگ دینی و حاکم نمودن فرهنگ غربی در ایران، اهداف خاصی را دنبال می‌کرد؛ ولی در استان چهارمحال و بختیاری به دلیل ریشه‌های قومی و مذهبی و اثرپذیری مردم از روحانیت و شعائر مذهبی، این سیاست نتوانست

در بین مردم استان طرفداری بیابد؛ و آنان در جریان نهضت اسلامی مردم ایران به رهبری امام خمینی (ره)، و شکل گیری انقلاب اسلامی، نقش مهمی ایفا کردند.

فعالیت

با راهنمایی دبیر خود جدول زیر را تکمیل کنید :

ردیف	نام اثر تاریخی	مکان استقرار	دوره تاریخی
۱	پل مصلی	بروجن	قاجاریه
۲			
۳			
۴			
۵			

وجه تسمیه و سیر تحولات تقسیمات کشوری در استان

«چهارمحال» که حداقل از قرن ششم هجری قمری بدین نام شهرت داشته است؛ شامل محال چهارگانه «لار (رار)، کیار (کلار)، میزدج (مزدج) و گندمان (کندمان)» می باشد.

«بختیاری» هم نام یک ایل و هم نام یک منطقه جغرافیایی است؛ که به دلیل استقرار بخشی از ایل بختیاری در این منطقه بدین نام خوانده می شود. ایل بختیاری شامل دو شاخه بزرگ چهار لنگ و هفت لنگ است.

از عصر صفویه در متون و بخشنامه های دولتی به دو منطقه «چهارمحال» و «بختیاری» اشاره شده است. این مناطق در طول تاریخ به لحاظ سیر تحولات تقسیمات کشوری، فراز و نشیب های زیادی را پشت سر گذاشته اند؛ تا آن که با تصویب قانون ایالات و ولایات در سال ۱۲۸۵ ه. ش. تا حدودی وضع کنونی چهارمحال و بختیاری تثبیت شد.

منطقه چهارمحال و بختیاری تا سال ۱۳۲۱ ه. ش. با سه بخش شهرکرد، اردل و لردگان به صورت توابع شهرستان اصفهان – استان دهم – اداره می شد. در این سال بخش شهرکرد به شهرستان تبدیل و در سال ۱۳۳۲ ه. ش. شهرستان شهرکرد به فرمانداری مستقل «بختیاری و چهارمحال» تبدیل و از سال ۱۳۳۷ ه. ش. تحت عنوان فرمانداری کل «چهارمحال و بختیاری» با سه شهرستان شهرکرد، بروجن و ایذه در تقسیمات کشوری جای گرفت. در سال ۱۳۴۱ ه. ش. شهرستان ایذه از آن جدا و سرانجام در سال ۱۳۵۲ ه. ش. فرمانداری کل چهارمحال و بختیاری با مرکزیت شهرکرد به استان تبدیل گردید.

شخصیت‌های فرهنگی – علمی استان

استان چهارمحال و بختیاری از دیرباز محل پرورش و رشد چهره‌های برجسته دینی، فرهنگی، علمی و ادبی بسیار بوده است که در عین فروتنی و زیستن در گمنامی، سهم به‌سزایی در رشد و رونق فرهنگ دینی، علوم، ادبیات، شعر و عرفان سرزمین عزیز ما ایران داشته‌اند. در این زمینه به اندیشمندان، بزرگان و رادمردانی همچون: آیت‌الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی، آیت‌الله عزیزی، آیت‌الله نقنه‌ای، آیت‌الله زاینی، آیت‌الله سید محمد باقر امامی دهکردی، آیت‌الله فارسانی، آیت‌الله جوفقانی، آیت‌الله حائری بروجنی، عمان و دهقان سامانی، حسین پیمان بختیاری، مشفق ضرغام بروجنی، میرزا حبیب دستان بنی، آصف قهفرخی، محمد قاسم بیضای جوفقانی، داراب افسر بختیاری، میرزا محمدحسن قلمز نافچی (وردنجانی)، ملا زلفعلی کرانی، دکتر ابوالقاسم بختیار و ... می‌توان اشاره کرد.

بیشتر بدانیم

آیت‌الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی

تصویر ۲۵-۱۰

آیت‌الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی

فقیه بزرگ و مجتهد برجسته آیت‌الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی در سال ۱۲۷۲ هـ.ق / ۱۲۳۴ هـ.ش. در قصبه دهکرد - شهرکرد - پای به عرصه وجود گذاشت. پدر ایشان عالم ربانی آیت‌الله سید محمدباقر دهکردی از علمای عالی رتبه عصر خود بوده است. مرحوم آیت‌الله دهکردی پس از فراگیری مقدمات علوم نزد پدر و تحصیل در مکتب خانه‌ها و نیز مدرسه علمیه امامیه شهرکرد، در حدود سن ۱۲ سالگی برای تکمیل آموخته‌های خویش به اصفهان عزیمت و در مدرسه صدر بازار اصفهان نزد استادان برجسته آن عهد به تحصیل پرداخت و پس از فراغت از تحصیل مشغول تدریس شد و در سن ۲۵ سالگی به درجه اجتهاد نائل شد.

ایشان در سال ۱۳۰۱ هـ.ق. عازم عتبات عالیات شد و در سامرا

و نجف نزد استادان برجسته آن عصر نظیر آیت‌الله میرزای شیرازی و آخوند خراسانی به تحصیل پرداخت و پس از چندین سال مطالعه و تحقیق و دریافت اجازه روایت احادیث، از علمای به نام آن دیار، به اصفهان بازگشت و در مدرسه صدر بازار به تدریس خارج فقه و اصول مشغول شد.

ایشان علاوه بر تدریس و تربیت شاگردان بسیار، اقدام به تألیف بیش از ۲۴ جلد کتاب و رساله در زمینه فقه، اصول، تفسیر، حدیث، اخلاق و عرفان نمودند که به آثاری چون منبر الوسيله، شرحی بر طهارت، رساله عملیه، الفوائد و ... می‌توان اشاره کرد. آیت‌الله دهکردی در اصفهان علاوه بر تدریس صاحب منصب مرجعیت نیز بوده

است. هم چنین ایشان در فعالیت‌های اجتماعی و مبارزات سیاسی دوران قاجاریه و پهلوی اول نیز مشارکتی فعال داشته‌اند.

آیت الله دهکردی که یکی از ستارگان پر فروغ اجتهاد و فقاقت در عصر قاجار و پهلوی اول بود، در سال ۱۳۵۳ ه.ق. / ۱۳۱۳ ه.ش. دار فانی را وداع گفت و پیکر آن مرحوم پس از تشییع جنازه با شکوهی در شهر اصفهان در کنار بقعه زینبیه دفن گردید. از جمله صاحبان اجازه اجتهاد و روایت از آیت الله دهکردی به شخصیت‌های بسیار برجسته‌ای نظیر: امام خمینی (ره)، آیت الله العظمی بروجردی، آیت الله العظمی مرعشی نجفی و ... می‌توان اشاره کرد.

میرزا نورالله عثمان سامانی

تصویر ۲۶-۱۰- تمیر یادبود
میرزا نورالله عثمان سامانی

عثمان، شاعر شیعی سرود و عارف شهیر ایران در عصر قاجار، در سال ۱۲۵۸ ه.ق. در خانواده‌ای اهل شعر و ادب در قریه - شهر - سامان به دنیا آمد و پس از گذراندن دوره مقدماتی در چهارمحال، برای تکمیل علم و دانش عازم اصفهان گردید و علوم رایج در آن زمان چون فقه، اصول و منطق، حکمت، کلام و ادبیات عرب را نزد علما و اساتید برجسته آن زمان فرا گرفت. عثمان که به محافل و مجالس شعر و ادب اصفهان راه یافته بود پس از مدت کوتاهی به شاعری توانا - به ویژه در شعر عاشورایی - تبدیل گردید. این شاعر و عارف برجسته در سال ۱۳۲۲ ه.ق. در زادگاهش سامان بدرود حیات گفته و بنا بر وصیتش او را در نجف اشرف نزدیک قبر هود(ع) و صالح(ع) به خاک سپردند. از جمله مشهورترین آثار او به دیوان اشعار، منظومه گنجینه الاسرار، معراج نامه و تذکره مخزن الدرر می‌توان اشاره کرد.

میرزا عباس خان شیدای دهکردی

آقا میرزا عباس خان ارباب دهکردی، متخلص و معروف به «شیدا» ادیب، شاعر، خوشنویس و روزنامه نگار برجسته، در سال ۱۲۶۱ ه.ش. در دهکرد - شهرکرد - در خانواده‌ای اهل فضل و کمال به دنیا آمد. میرزا عباس پس از انجام تحصیلات مقدماتی به آموختن زبان‌های فرانسوی و انگلیسی روی آورد و در کنار پدرش - «آمیرزا اسحاق» - به کار منشی‌گری همت گماشت. به دنبال مهاجرت میرزا اسحاق و خانواده‌اش به اصفهان، میرزا عباس

تصویر ۲۷-۱۰- میرزا عباس خان شیدای دهکردی

به منظور تکمیل تحصیلات خود به مدرسه صدر بازار اصفهان وارد شد و نزد اساتید برجسته آن عصر به آموختن صرف و نحو و منطق و بیان و فقه و اصول و تفسیر و ریاضی و حکمت و خوشنویسی همت گماشت.

میرزا عباس که بعدها با تخلص شاعرانه «شیدا» به شهرت رسید، علاوه بر شرکت فعال در انجمن‌های ادبی آن روزگار به همکاری مطبوعاتی با نشریات سیاسی - اجتماعی آن زمان، همکاری با مجاهدین در جریان مشروطیت و انتشار مجله دانشکده اصفهان پرداخت. شیدا در اسفندماه سال ۱۳۲۸ ه.ش. دیده از جهان فرو بست و در گورستان تخته فولاد اصفهان به خاک سپرده شد. از او غزل‌ها، قصیده‌ها، مثنوی‌ها و حکایات‌ها، مرثیه‌ها، اشعار طنز آمیز و بحر طویل‌های ارزشمندی بر جای مانده است.

حسین پژمان بختیاری

تصویر ۲۸-۱۰- حسین پژمان بختیاری

پژمان، شاعر، نویسنده، مترجم و پژوهشگر برجسته معاصر، در سال ۱۲۷۹ ه.ش. دیده به جهان گشود. پدرش علی مراد خان به همراه دیگر خوانین بختیاری در جریان مشروطه خواهی نقش فعال و نسبتاً مؤثری داشته است. مادر پژمان عالم تاج قائم مقامی، متخلص به زاله از نوادگان قائم مقام فراهانی، وزیر و نویسنده مشهور عهد قاجار بود. پژمان پس از تحصیل و فراگیری زبان فرانسه ابتدا در وزارت جنگ و سپس در وزارت پست و تلگراف به کار مشغول شد. او پس از بازنشستگی به فعالیت‌های ادبی و شرکت در مجالس و معاشرت با اهل علم و ادب مشغول شد و آثار و اشعار گران‌بهایی از خود به یادگار گذاشت. حسین پژمان سرانجام در سال ۱۳۵۳ ه.ش. چشم از جهان فرو بست. از آثار او به دیوان اشعار، کویر اندیشه و خاشاک می‌توان اشاره کرد.

میرزا حبیب دستان بنی

میرزا حبیب دستان بنی، شاعر، ادیب، روزنامه نگار، مترجم و محقق برجسته، در قریه - شهر - بن متولد شد. وی پس از فراگیری مقدمات علوم در چهارمحال، در اصفهان به تحصیل پرداخت. پس از آن به مدت چهار

تصویر ۲۹-۱- تندیس یادبود میرزا حبیب دستان بنی در شهر بن

سال در تهران به فراگیری ادبیات و فقه و اصول پرداخت. او مدت کوتاهی بعد ناچار عازم استانبول در امپراتوری عثمانی آن روزگار شد و در مکاتب و مدارس مختلف به تحصیل و تدریس مشغول و مدتی از اعضای انجمن معارف آنجا بود. وی در استانبول با آزاد مردانی که برای بیداری ایرانیان کوشش می نمودند، همکاری می کرد. دستان در سال ۱۳۱۵ هـ.ق. در شهر بурсای عثمانی از دنیا رفت و در همان جا به خاک سپرده شد. از آثار این ادیب دانشمند و خوش

قریحه به «دستور سخن، برگ سبز در اصول

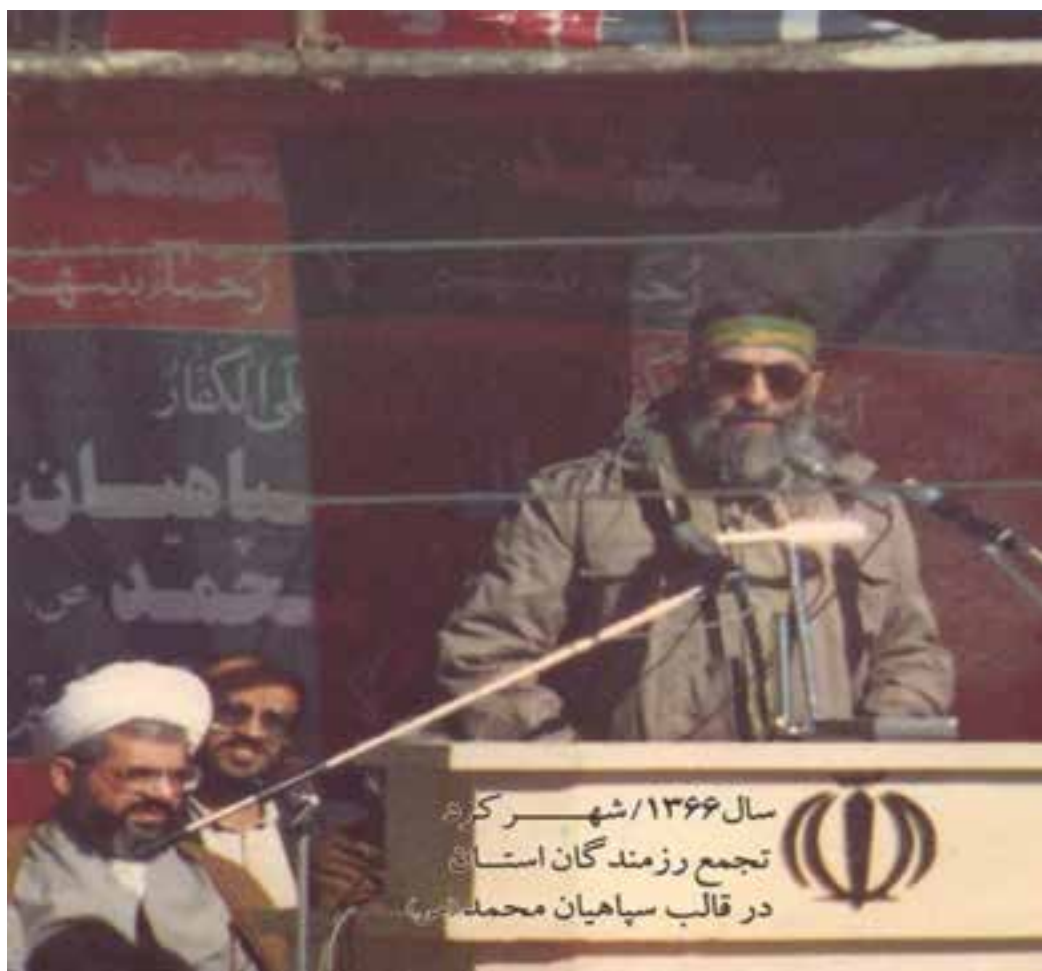
تعلیم زبان فارسی، خلاصه راهنمای فارسی، ترجمه کتاب حاجی بابا اثر جیمز موریه انگلیسی، ترجمه نمایش نامه مردم گریز اثر مولیر» و ده ها اثر دیگر می توان اشاره کرد.

فعالیت ✓

با کمک خانواده خود، درباره زندگی و فعالیت های یکی از بزرگان و مفاخر محل زندگی خود تحقیق و گزارش آن را در کلاس ارائه نمایید.

درس ۱۱ جایگاه استان در دفاع از سرزمین ایران

جوان‌های شما در قالب تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم (ع) سپاهیان، بسیجیان و فرماندهان بزرگ شما در جبهه جنگ حقیقتاً مایه سرافرازی بودند که فراموش شدن نیست.
مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای

تصویر ۱-۱۱- رزمندگان استان در جبهه‌های حق علیه باطل

— آیا در مورد اتفاقاتی که در زمان انقلاب و جنگ تحمیلی در استان رخ داده، چیزی شنیده‌اید؟

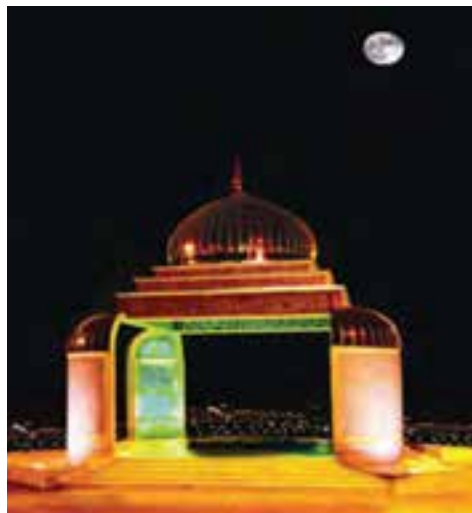

تصویر ۳-۱۱- گلزار شهدای شهرکرد

تصویر ۲-۱۱- بمباران شهرکرد توسط دشمن بعثی - (۱۳۶۶/۱۲/۲۰) - ساختمان مخابرات

مردم ولایت مدار و غیرتمند استان ما، با شروع انقلاب اسلامی با شجاعت در صحنه‌های مختلف حضور یافتند. آنها در هشت سال دفاع مقدس، با رشادت فراوان برای پاسداری از تمامیت ارضی کشور و اهداف انقلاب اسلامی از هیچ گونه فداکاری و ایثار دریغ نکردند.

تصویر ۴-۱۱- تپه نورالشهدای شهرکرد - مدفن شهدای گمنام

الف) نقش استان در حراست از مرزهای ایران اسلامی
همان‌طور که در درس دهم خواندیم، مردم چهارمحال و بختیاری در طول تاریخ همراه با دیگر هموطنان خود به پاسداری از کشور پرداخته‌اند. در این درس با نقش استان در زمان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و نیز بعضی شخصیت‌ها و سرداران دفاع مقدس آشنا می‌شوید.

تصویر ۵-۱۱- مسجد جامع شهرکرد (یکی از مراکز تجمع و برگزاری سخنرانی‌های انقلابی در جریان انقلاب اسلامی)

چهارمحال و بختیاری و انقلاب اسلامی
مردم استان ما برای رهایی از حکومت استبدادی و نامشروع پهلوی دوم، به سهم خود نقش مهم و شایسته‌ای را در کنار هم‌میهنان عزیز در سرنگونی رژیم شاهنشاهی و پیروزی انقلاب اسلامی ایفا کردند و در این راه تعداد هفت نفر از مردم انقلابی استان به شهادت رسیدند.

چهارمحال و بختیاری و دفاع مقدس

مردم غیور و سلحشور استان ما با شروع جنگ تحمیلی هم‌دوش با سایر آحاد ملت ایران برای حفاظت از شرف و عزت ایران اسلامی و به پیروی از خط ولایت در صحنه‌های مختلف دفاع مقدس شرکت نموده و با شجاعت از مرزهای کشور عزیزمان دفاع کردند و در این راه تعداد ۲۴۲۰ شهید و ۲۹۷۵ جانباز تقدیم نمودند. در میان شهدای استان تعداد ۵۸ سردار و امیر و ۳۰ فرمانده به چشم می‌خورد (جدول شماره ۱-۱۱).

تصویر ۷-۱۱- تشییع پیکر شهدا در زمان جنگ تحمیلی

تصویر ۶-۱۱- اعزام رزمندگان اسلام از استان به جبهه‌های نبرد حق علیه باطل

روستاهای شیخ شبان و هرچگان و شهر وردنجان به دلیل تعداد زیاد شهدا نسبت به جمعیت به عنوان روستاهای نمونه کشور محسوب شده‌اند. به عنوان مثال، روستای شیخ شبان با داشتن حدود ۲۵۰۰ نفر جمعیت در زمان جنگ، حدود ۱۰۰۰ نفر رزمنده در جبهه‌ها داشته است که از این تعداد حدود ۸۰ نفر به فیض شهادت نایل آمده‌اند.

فعالیت ✓

- ۱- تحقیق کنید در محل زندگی شما چه تعداد شهید وجود دارد؟ در صورت امکان وصیت نامه یکی از آنها را برای جلسه بعد در کلاس قرائت کنید.
- ۲- ما چگونه می‌توانیم از اهداف و آرمان‌های شهدای عزیزمان پاسداری کنیم؟

تصویر ۸-۱۱- اعزام رزمندگان اسلام به جبهه (در این نبرد، پیر و جوان، از ایران اسلامی دفاع می‌کردند)

«خدایا تو میدانی که من در این لحظه، خالصانه و مخلصانه قدم در این راه نهادم و از همه چیز زندگی گذشتم و همه مادیات و معنویات را نادیده گرفتم.»

فرازی از وصیت نامه امیر سرتیب شهید کریم بیاتی

جدول شماره ۱-۱۱- آمار شهدا، جانبازان و آزادگان استان چهارمحال و بختیاری (تا سال ۱۳۸۹)

عنوان	تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	تعداد
شهدای ارتش	۴۷۴	شهدای زن	۱۳	شهدای بمباران شهرها	۸۴
شهدای سپاه	۴۴۲	شهدای روحانی	۷۶	شهدای بسیج	۴۶۸
شهدای نیروی انتظامی	۴	شهدای دانشجوی	۴۷	شهدای دولت	۳
شهدای جهاد	۵۳	شهدای دانش آموز	۵۶۱	شهدای گمنام واقع در تپه‌های نورالشهدای سراسر استان	۸۵
شهدای هلال احمر	۶	شهدای غیرایرانی	۱	شهدای معلم	۶۷
شهدای سردار	۴۴	شهدای فرمانده	۳	شهدای امیران ارتش	۱۴
آزادگان	۵۲۸	جانبازان	۲۹۷۵	جمع شهدای استان	۲۴۲

رزمندگان استان ما از ابتدای جنگ تحمیلی در اغلب عملیات‌ها شرکت نموده و با تشکیل تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم (قبل از عملیات محرم) فتوحات زیادی را کسب نمودند. در این میان فرهنگیان و دانش‌آموزان استان نقش بسیار مهمی داشتند و شهدای زیادی را تقدیم اسلام و انقلاب نمودند.

تصویر ۹-۱۱- اهدای کمک‌های مردم استان به جبهه (کارگاه همگام با جبهه)

تصویر ۱۰-۱۱- ورود آزادگان به کشور

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۲-۱۱- عملیات‌هایی که تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی‌هاشم استان در آنها شرکت داشته است

ردیف	نام عملیات	تاریخ عملیات	استعداد نیرویی شرکت کننده گردانی		
			منطقه عملیات	رزم	پشتیبانی رزم
۱	محرم	۶۱/۸/۱	منطقه عمومی موسیان	۴گردان	۵گردان
۲	والفجر مقدماتی	۶۱/۱/۱۸	فکه (رقابیه)	۴گردان	۶گردان
۳	والفجر ۴	۶۲/۷/۲۷	مربوان بانه	۴گردان	۶گردان
۴	خیبر	۶۲/۱۲/۳	جزیره مجنون شمالی و جنوبی (رطه)	۸گردان	۷گردان
۵	بدر	۶۳/۱۲/۱۹	شرق و غرب دجله	۴گردان	۶گردان
۶	والفجر ۸	۶۴/۱۱/۲	اروند رود ، فاو ، البحار	۶گردان	۸گردان
۷	کربلای ۴	۶۵/۱ /۳	ام الرصاص	۶گردان	۸گردان
۸	کربلای ۵	۶۵/۱ /۱۹	شلمچه ، کانال ماهی	۶گردان	۷گردان
۹	تکمیلی کربلای ۵	۶۵/۱۲/۸	پتروشیمی شلمچه و شرق بصره	۴گردان	۷گردان
۱۰	والفجر ۱	۶۶/۱۲/۲۳	حلبچه و شاخ شمیران و سورمر	۳گردان	۶گردان
۱۱	عقب روی فاو	۶۷/۱/۲۸	فاو	۲گردان	—
۱۲	عقب روی جزیره	۶۷/۴/۴	جزیره مجنون	۲گردان	۴گردان

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

از آنجایی که مردم استان با تمام توان از رزمندگان اسلام حمایت می نمودند، دشمن یعنی برای شکستن مقاومت آنها، حملات وحشیانه ای به شهرکرد انجام داد که در اثر این حملات تعداد ۸۴ نفر از هم استانی های ما به درجه رفیع شهادت نایل آمدند.

تصویر ۱۱-۱۱- بمباران شهرکرد توسط جنگنده های دشمن یعنی در تاریخ ۱۳۶۶/۱۲/۲۰

تصویر ۱۱-۱۲- دانش آموزان شهید صحراگرد و خالدی

سرداران و فرماندهان رشید هشت سال دفاع مقدس

«در هر جریان‌ی قرار گرفتید، فقط توجه شما به خدا باشد و کاری انجام دهید که خدا راضی شود نه هیچ کس دیگر... ما از شما انتظار داریم، روز قیامت از شما نمی‌گذریم و این ودیعه‌ای که در برابر خدا و امام زمانش به شما سپرده‌ایم از شما طلب خواهیم کرد.»

قسمتی از وصیت نامه سردار شهید حسینعلی ترکی

سردار شهید خداکرم رجب‌پور

سردار شهید سهراب نوروزی

سردار شهید حسینعلی ترکی

در بین سرداران شهید دفاع مقدس از استان چهارمحال و بختیاری می‌توان از شهدای زیر یاد کرد :
حسینعلی ترکی، امیر سرتیپ کریم بیاتی، امیر سرلشکر نعمت‌الله اکبری، عبدالصمد امیریان، خداکرم رجب‌پور، سید مرتضی هاشمی، الیاس ارجمند، رضا رحمانی، ارسلان حبیبی، سهراب نوروزی، سید کمال فاضل، ایرج آقابزرگی، نوروز صالحی، زال یوسف پور، سید عبدالله حسینی، سید ضیاءالدین نقنه‌ای و غلامرضا کاووسی.

«ای مردم، دنیا عرصه امتحان است و مرگ حتمی است شیطان همیشه می‌خواهد در همه جا ما را از یاد خدا غافل دارد...»

قسمتی از وصیت نامه سردار شهید عبدالصمد امیریان

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

سردار شهید محمدعلی شاه مرادی

سردار شهید حاج غلامرضا کاوسی

سردار شهید اردشیر غریب

سردار شهید مرتضی اسماعیل زاده

سردار شهید الیاس ارجمند

امیر سرتیپ شهید کریم بیاتی

سردار شهید عبدالله حسینی

سردار شهید نوروز صالحی

سردار شهید رضا رحمانی

سردار شهید جمشید براتیور

سردار شهید ایرج آقا بزرگی نافجی

سردار شهید سید کمال فاضل

شهدای ترور

شهید امامقلی جعفرزاده

شهید مجتبی استکی

حجت الاسلام شهید عیسی توسلی

شهید رحمن استکی

فعالیت

با کمک دبیر و راهنمایی خانواده خود و با مراجعه به پایگاه اطلاع رسانی بنیاد حفظ آثار و ارزش های دفاع مقدس در مورد زندگی و فعالیت های یکی از سرداران و فرماندهان استان در دوران دفاع مقدس مطلبی تهیه و در کلاس ارائه نمائید.